

Monitoring and Assessing Ukraine's Food Security Indicators under Crisis Conditions

Olena Shebanina¹, Oleksandr Zhebko²

Abstract. *In wartime, systematic monitoring of food security indicators and their assessment in accordance with new realities is of particular importance. The purpose of this article is to provide a comprehensive analysis, monitoring, and assessment of food security indicators in Ukraine during times of crisis. The research methodology encompasses systemic, indicative, and scenario-forecasting approaches to assessing food security, which together enable a comprehensive analysis of the state and dynamics of key quantitative indicators of food security at both macroeconomic and social levels, within the context of a multidimensional crisis driven by military, economic, and social factors. The lack of official statistical data for 2022–2025 necessitated the use of alternative analytical approaches, specifically scenario modelling and trend extrapolation. The study's results show the energy value of the food ration for the period 2022–2025 demonstrates a downward-adaptive trajectory, characterised by a sharp decline in 2022, followed by a partial recovery in subsequent years, yet without a return to pre-war levels. The indicator of sufficiency in consumption of most products does not reach rational norms, especially for milk, fish, and fruit, which creates long-term risks to the health of the population. The domestic market capacity has been reduced by 5–20%, depending on the product group, and import dependence is critically high for fish, fruit, and certain types of oil. The economic accessibility of products is deteriorating due to the devaluation of the hryvnia and inflation, which leads to an increase in the share of household spending on food to 55–58% in 2022, and an exacerbation of social inequality, as the differentiation in spending between the poorest and richest households approaches marginal values. The results of the study confirm the need for a systematic approach to monitoring indicators, modernising public policy, and developing comprehensive strategies aimed at strengthening food security, protecting the population, and ensuring the long-term stability of the country's food system.*

Keywords: *food security, indicators, import dependence, economic accessibility, food consumption, domestic market, war shock, food resilience.*

Received: 1 November 2025 | **Revised:** 11 December 2025 | **Accepted:** 15 December 2025 | **Published:** 30 December 2025

Suggested Citation

Shebanina, O., & Zhebko, O. (2025). Monitoring and Assessing Ukraine's Food Security Indicators under Crisis Conditions. *Oblik i finansy*, 4(110), 144–158. [https://doi.org/10.33146/2518-1181-2025-4\(110\)-144-158](https://doi.org/10.33146/2518-1181-2025-4(110)-144-158)

This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 License (<http://www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits use and distribution in any medium, provided the original work is properly cited and the use is non-commercial.

© 2025 The Author(s).

¹ Olena Shebanina, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine.
ORCID 0000-0001-7663-5991

² Oleksandr Zhebko, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine.
ORCID 0009-0009-1604-5952
E-mail: al.zhebko@gmail.com (Corresponding author)

Моніторинг та оцінка індикаторів продовольчої безпеки України в кризових умовах

Олена Шебаніна¹, Олександр Жебко¹

¹ Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Анотація. В умовах воєнного часу особливого значення набуває систематичний моніторинг індикаторів продовольчої безпеки та їх оцінка відповідно до нових реалій. Метою статті є комплексний аналіз, моніторинг та оцінка індикаторів продовольчої безпеки України в умовах кризи. Методологічну основу дослідження формують системний, індикаторний та сценарно-прогностичний підходи до оцінки продовольчої безпеки, які в сукупності дозволяють комплексно проаналізувати стан та динаміку ключових кількісних індикаторів продовольчого забезпечення на макроекономічному і соціальному рівнях в умовах багатовимірної кризи, зумовленої воєнними, економічними та соціальними чинниками. Відсутність офіційних статистичних даних за 2022–2025 роки обумовила необхідність застосування альтернативних аналітичних підходів, зокрема сценарного моделювання та екстраполяції трендів. Результати дослідження свідчать, що енергетична цінність харчового раціону у 2022–2025 роках демонструє спадно-адаптивну траєкторію: різке падіння у 2022 році, часткове відновлення у наступних роках, але без повернення до довоєнних рівнів. Індикатор достатності споживання більшості продуктів не досягає раціональних норм, особливо щодо молока, риби та фруктів, що формує довгострокові ризики для здоров'я населення. Ємність внутрішнього ринку знижена на 5–20% залежно від товарної групи, а імпортозалежність критично висока для риби, фруктів та окремих видів олії. Економічна доступність продуктів погіршується через девальвацію гривні та інфляцію, що призводить до зростання частки витрат домогосподарств на харчування до 55–58% у 2022 році та посилення соціальної нерівності, тоді як диференціація витрат між найбіднішими й найбагатшими домогосподарствами наближається до граничних значень. Результати дослідження підтверджують необхідність системного підходу до моніторингу індикаторів, модернізації державної політики та формування комплексних стратегій, спрямованих на зміцнення продовольчої стійкості, захист населення та забезпечення довгострокової стабільності продовольчої системи країни.

Ключові слова: продовольча безпека, індикатори, імпортозалежність, економічна доступність, споживання продуктів харчування, внутрішній ринок, воєнний шок, продовольча стійкість.

Постановка проблеми. Військова агресія проти України суттєво порушила усталені виробничі та логістичні ланцюги постачання продовольства, обмежила доступ до сільськогосподарських угідь та виробничих потужностей, призвела до значних міграційних процесів та спричинила трансформацію структури споживання продовольчих товарів. Окупація територій, які традиційно були центрами аграрного виробництва, забруднення земель, руйнування інфраструктури та скорочення експортних можливостей через блокування морських портів – ці фактори створюють принципово нові виклики для забезпечення продовольчої безпеки країни.

Офіційні статистичні дані щодо ключових показників продовольчої безпеки України за 2022–2024 роки відсутні, що підтверджується інформацією, наданою Державною службою статистики України у відповідь на поданий нами запит. Як зазначено у листі Держстату, у зазначений період не здійснювалися необхідні статистичні спостереження, зокрема вибіркові обстеження умов життя домогосподарств та їхньої сільськогосподарської діяльності, а також була відсутня достовірна оцінка середньорічної чисельності наявного населення. Це унеможливило формування балансів основних продуктів харчування населенням, а також витрат і

ресурсів домогосподарств України відповідно до чинних методологічних положень державного статистичного спостереження. Отже, аналіз продовольчої безпеки у цей період обмежений відсутністю повноцінних статистичних даних і потребує використання альтернативних джерел та експертних оцінок.

В цих умовах особливого значення набуває систематичний моніторинг індикаторів продовольчої безпеки та їх оцінка відповідно до нових реалій. Потребують адаптації методологічні підходи до оцінювання продовольчої безпеки, що повинні враховувати фактор регіональної диференціації доступності продовольства, особливо в прифронтових та на деокупованих територіях.

Таким чином, проблема моніторингу та оцінки індикаторів продовольчої безпеки України в кризових умовах потребує системного дослідження та розробки адаптивних механізмів реагування, що обумовлює високу актуальність і практичну значущість даної тематики для національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика продовольчої безпеки України, особливо в контексті кризових явищ, активно досліджується вітчизняними науковцями. Аналіз наукових публікацій свідчить про багатоаспектність

та міждисциплінарність підходів до вивчення цієї теми. Зокрема О. Шубравська та К. Прокопенко здійснили комплексний аналіз викликів і можливостей продовольчої безпеки України в повоєнний період, визначивши стратегічні орієнтири та напрями модернізації аграрного сектору з урахуванням специфіки сталого розвитку [1]. Л. Артеменко, Н. Мариненко, І. Крамар, Л. Гац здійснили комплексний аналіз стану продовольчої безпеки України в умовах війни, обґрунтували стратегічні напрями її стабілізації й модернізації агросектору та запропонували практичні заходи з урахуванням викликів і потенціалу цифровізації та інноваційної трансформації [2]. Т. Бен Хассен та Х. Ель Білалі (*T. Ben Hassen, H. El Bilali*) аналізують вплив повномасштабної війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку, зосереджуючись на порушенні зернових ринків, логістики, зростанні цін і загрозах для імпортозалежних країн [3]. О. Бородіна та І. Прокопа аналізують, як війна вплинула на продовольчу безпеку, зокрема через використання продовольства як інструменту війни та підкреслюють важливість розвитку місцевих агропродовольчих систем й підтримки дрібних виробників для забезпечення доступності якісної їжі для всіх верств населення [4]. Л. Пюртнер та ін. (*L. Pörtner et al.*) дослідили, що війна в Україні посилила існуючі дисбаланси глобальної продовольчої системи та довела необхідність структурної трансформації харчових моделей, зменшення залежності від імпорту, підвищення продовольчої самодостатності та екологічної стійкості [5]. Науковці Національного інституту стратегічних досліджень (О. Собкевич, А. Шевченко, В. Русан, Л. Жураковська) розглядають виклики, пов'язані із забезпеченням продовольчої безпеки, та її вплив на національну безпеку в умовах війни. Вони акцентують увагу на необхідності зміцнення стійкості аграрного сектору та промисловості для протидії зовнішнім загрозам [6; 7]. С. Кваша, О. Павленко, В. Вакуленко, М. Мороз дослідили вплив воєнного стану на забезпечення громадян України основними харчовими продуктами. Дослідники з'ясували, що основною проблемою є не стільки фізична наявність продуктів, скільки їх фінансова недоступність [8]. Дослідження С. Осендарп та ін. (*S. Osendarp et al.*) [9] та О. Шеманіної та ін. [10] демонструють, що продовольча безпека в умовах війни формується одночасно під впливом глобальних ринкових і внутрішніх шоків, спричинених агресією проти України, та внутрішніх структурних чинників, зокрема ефективності управління земельними ресурсами і сталості аграрного виробництва.

Водночас, аналіз публікацій свідчить про недостатню розробленість комплексних підходів до моніторингу індикаторів продовольчої безпеки в умовах багатовимірної кризи, спричиненої поєднанням воєнних, економічних та соціальних факторів. Відтак, незважаючи на значний науковий доробок українських вчених, проблематика моніторингу та оцінки індикаторів продовольчої безпеки України в кризових

умовах залишається актуальною і потребує подальших системних досліджень з урахуванням новітніх викликів та загроз.

Метою статті є комплексний аналіз, моніторинг та оцінка індикаторів продовольчої безпеки України в умовах кризи для формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо забезпечення стабільного продовольчого постачання та захисту національних інтересів у продовольчій сфері.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження формують системний, індикаторний та сценарно-прогностичний підходи до оцінки продовольчої безпеки, які в сукупності дозволяють комплексно проаналізувати стан, динаміку та ризики продовольчого забезпечення в умовах багатовимірної кризи, зумовленої воєнними, економічними та соціальними чинниками. У процесі дослідження використано офіційно затверджену в Україні методологію оцінювання продовольчої безпеки, зокрема Методику визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. № 1379, яка передбачає розрахунок та аналіз системи ключових кількісних індикаторів на макроекономічному і соціальному рівнях.

Інформаційну базу дослідження становлять: офіційні статистичні дані Державної служби статистики України за період 1990–2021 років, нормативно-правові акти України у сфері продовольчої безпеки, та результати авторських розрахунків.

Відсутність повноцінних офіційних статистичних даних за 2022–2025 роки, що підтверджена відповіддю Держстату України, обумовила необхідність застосування альтернативних аналітичних підходів, зокрема сценарного моделювання та екстраполяції трендів, що є обґрунтованою практикою у кризових і воєнних умовах.

Оцінювання показників продовольчої безпеки у 2022–2025 роках здійснювалося з використанням сценарного підходу, який враховує особливості функціонування економіки в умовах повномасштабної війни. Базою для прогнозування слугували статистичні ряди 2000–2021 років, для яких характерною є відносна стабільність динаміки показників.

Для прогнозування добової енергетичної цінності раціону та індикатора достатності споживання застосовано:

- лінійну екстраполяцію тренду докризового періоду;

- шоківий сценарій для 2022 року, який передбачає разове зниження показників внаслідок воєнних дій, руйнування логістики та падіння доходів населення;

- сценарій поступового відновлення з помірним щорічним зростанням показників у 2023–2025 роках за умови адаптації ринку, міжнародної підтримки та стабілізації агропродовольчих ланцюгів.

Прогнозування імпортозалежності та ємності внутрішнього ринку здійснювалося з урахуванням змін у внутрішньому виробництві, логістичних обмежень, валютних коливань і структури споживчого попиту. Застосований підхід дозволяє отримати обґрунтовані аналітичні результати, релевантні для оцінки тенденцій та ризиків продовольчої безпеки в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення стабільного продовольчого постачання є ключовим чинником стратегічної безпеки держави, оскільки воно впливає не лише на продовольчу, а й на загальнонаціональну безпеку. В українському контексті ця проблема є особливо актуальною з огляду на трагічні події ХХ–ХХІ століть, коли населення неодноразово стикалося з голодом, війнами, соціальними потрясіннями, дефіцитом товарів першої необхідності, а також широким поширенням бідності в пострадянський період, що обмежувало доступ до якісного харчування.

У нормативно-правовому полі України поняття продовольчої безпеки визначено в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства» як «захищеність життєво важливих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності» [11]. Це визначення актуалізує економічний аспект доступності харчування та відповідальність держави за її забезпечення.

В умовах кризи забезпечення продовольчої безпеки перетворюється на один із ключових пріоритетів державної політики, що вимагає системного підходу до моніторингу та оцінки її індикаторів. З метою системного вимірювання рівня продовольчої безпеки в Україні затверджено Методику визначення основних індикаторів продовольчої безпеки (Постанова КМУ від 5.12.2007 р. № 1379, у редакції від 21.10.2011 р.) [8]. Відповідно до цієї методики, ключовими індикаторами, які комплексно відображають стан продовольчої безпеки на макро- та мікрорівнях, є [11; 12]:

1. Добова енергетична цінність раціону однієї особи (відображає загальний рівень харчового забезпечення населення) – не менше 2500 ккал/добу.

2. Достатність споживання основних продуктів харчування – індекс має бути не менше 1,0 (відповідність фактичного споживання раціональним нормам).

3. Достатність запасів зерна у державних ресурсах – не менше 17% від річного внутрішнього споживання (еквівалентно 60 дням споживання).

4. Економічна доступність продуктів харчування – частка витрат домогосподарств на харчування не повинна перевищувати 60% від загальних витрат.

5. Диференціація вартості харчування за соціальними групами – співвідношення витрат

найбідніших (10%) і найбагатших (10%) домогосподарств не повинно перевищувати коефіцієнт 2,0.

6. Ємність внутрішнього ринку окремих продуктів – відображає спроможність ринку задовольнити потреби населення за ключовими групами продовольства. Визначається за обсягом фактичного споживання порівняно з потенційним (за раціональними нормами) та має бути не нижчою за норму забезпечення продовольчої самодостатності.

7. Рівень продовольчої незалежності (імпортозалежності) – частка імпорту в структурі споживання не повинна перевищувати 20% для основних груп продуктів (м'ясо, молоко, риба) та 30% – допустима межа для інших товарів.

Таким чином, система індикаторів, визначених на державному рівні, є не лише інструментом статистичного аналізу, але й важливим елементом стратегічного управління продовольчою безпекою. Комплексний підхід до оцінки продовольчої безпеки через систему ключових індикаторів дозволяє своєчасно ідентифікувати негативні тенденції, порівнювати фактичні показники з нормативними орієнтирами, а також приймати ефективні управлінські рішення.

Особливу роль у цьому контексті відіграє *показник добової енергетичної цінності раціону*, який є базовим маркером фізіологічної достатності харчування та ключовим критерієм оцінки реального рівня забезпечення населення продуктами харчування. Він відображає середню кількість калорій, яку отримує одна особа на добу, і дозволяє оцінити загальний рівень забезпеченості населення харчовими ресурсами. Відповідно до Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, нормативне значення цього індикатора становить не менше 2500 ккал на добу [12].

У зв'язку з цим виникає потреба у кількісному аналізі фактичного рівня добової енергетичної цінності раціону населення України. Узагальнені результати такого аналізу наведено в таблиці 1.

За даними Державної служби статистики України, у 1990 році споживання калорій в Україні становило понад 3000 ккал на добу, що відповідало середньоєвропейським показникам. З 1991 року спостерігається різке падіння: у 1995 р. – лише 2696 ккал. У 2000-х роках калорійність дещо стабілізується на рівні 2800–3000 ккал, із піковим значенням у 2008 р. – 2998 ккал.

У 2010–2014 роках рівень залишається відносно стабільним (≈2930 – 2960 ккал), що свідчить про покращення економічної ситуації та якості харчування населення. Після 2014 року знову відбулося зниження споживання продуктів харчування, що пов'язано з економічною кризою та початком військових дій на сході України.

Таблиця 1. Динаміка калорійності середньодобового споживання продуктів харчування населенням України у розрахунку на 1 особу

Рік	Продукти рослинного походження (ккал)	Продукти тваринного походження (ккал)	Загальна калорійність (ккал)
1990	2572	1025	3597
1995	1980	716	2696
2000	2050	611	2661
2001	2139	619	2758
2002	2127	673	2800
2003	2108	690	2798
2004	2191	719	2910
2005	2183	733	2916
2006	2164	771	2935
2007	2158	782	2940
2008	2193	805	2998
2009	2150	796	2946
2010	2124	809	2933
2011	2144	807	2951
2012	2110	844	2954
2013	2101	868	2969
2014	2090	849	2939
2015	2008	791	2799
2016	1952	790	2742
2017	1926	781	2707
2018	1919	787	2706
2019	1891	800	2691
2020	1872	802	2674
2021	1882	795	2677

Джерело: розраховано авторами на основі [13].

У 2022-2025 роках середній показник міг зменшитися ще більше, особливо в регіонах, які зазнали активних бойових дій. У межах проведеного нами сценарного моделювання розвитку калорійності середньодобового раціону населення України на період 2022-2025 років значення має сценарій «шок – відновлення», який враховує як різке погіршення доступності харчування на початку повномасштабної війни, так і потенціал подальшої адаптації ринку за умов зовнішньої підтримки та стабілізації логістичних процесів. Даний сценарій базується на припущенні, що у 2022 році відбувається разове скорочення калорійності на 7% порівняно з прогнозним рівнем, який визначено шляхом лінійної екстраполяції тренду 2015-2021 років. Цей тренд засвідчує стає щорічне зменшення калорійності приблизно на 20 ккал, що і лягло в основу базового прогнозу на 2022 рік (2656,7 ккал). Відповідно, застосування шокового зниження на 7% від цього рівня дозволило отримати оцінку 2472 ккал у 2022 році.

Після первинного потрясіння у розробленій нами моделі передбачається поступове відновлення калорійності на 1,5% щороку, що відповідає

економічній логіці адаптації ринку в умовах воєнного часу: стабілізація внутрішнього виробництва, відновлення логістики, диверсифікація ланцюгів постачання та пряма міжнародна підтримка (гуманітарні програми, UN WFP, грантові ініціативи для аграріїв). У результаті таких корекцій очікуваний рівень калорійності становить: 2022 р. – 2472 ккал (падіння після 7% шоку), 2023 р. – 2509 ккал (поступове відновлення +1,5%), 2024 р. – 2546 ккал, 2025 р. – 2584 ккал. Проте навіть за такого сприятливого сценарію рівень калорійності у 2025 році не повертається до показників стабільніших періодів 2008-2013 рр. (≈ 2950 ккал), що підкреслює довгострокові структурні наслідки війни для системи продовольчої безпеки.

Отже, населення України отримуватиме менше енергії з їжі, ніж 30 років тому, харчовий раціон українців за останні десятиліття скоротився приблизно на 900 ккал порівняно з 1990 р. Найвний дисбаланс у структурі харчування зумовлений поступовим зменшенням рослинної їжі, при відносно стабільному рівні продуктів тваринного походження. Зниження енергетичної цінності раціону населення є наслідком

ряду чинників. По-перше, це зростання цін на основні продукти харчування, що супроводжується зниженням реальних доходів населення. По-друге, на раціон українців негативно впливають також соціальні зміни – зростання частки домогосподарств, які перебувають за межею бідності.

Разом з тим, оцінка лише енергетичної цінності раціону не дає повної картини харчової забезпеченості населення. Важливо врахувати

також якісну структуру споживання, адже збалансоване харчування передбачає не лише достатню кількість калорій, але й відповідність фактичного споживання основних продуктів раціональним нормам. Для цього використовується *індикатор достатності споживання основних продуктів харчування*, нормативне значення якого має бути не менше 1,0. Динаміку цього показника подано у таблиці 2.

Таблиця 2. Розрахунок індикатора достатності споживання продуктів харчування на особу на рік

	М'ясо та м'ясні продукти	Молоко та молочні продукти	Яйця (шт.)	Хлібні продукти	Картопля	Овочі та баштанні продовольчі культури	Плоди, ягоди та виноград	Риба та рибні продукти	Цукор	Олія
Раціональні норми харчування	80	380	290	101	124	161	90	20	38	13
1990	0,85	0,98	0,94	1,40	1,06	0,64	0,53	0,88	1,32	0,89
1995	0,49	0,64	0,59	1,27	1,00	0,60	0,37	0,18	0,83	0,63
2000	0,41	0,52	0,57	1,24	1,09	0,63	0,33	0,42	0,97	0,72
2001	0,39	0,54	0,62	1,28	1,13	0,65	0,29	0,55	1,04	0,77
2002	0,41	0,59	0,72	1,30	1,07	0,67	0,32	0,60	0,95	0,82
2003	0,43	0,60	0,74	1,23	1,11	0,71	0,37	0,60	0,96	0,87
2004	0,48	0,59	0,76	1,24	1,14	0,72	0,38	0,62	1,01	1,00
2005	0,49	0,59	0,82	1,22	1,09	0,75	0,41	0,72	1,00	1,04
2006	0,53	0,62	0,87	1,18	1,08	0,79	0,39	0,71	1,04	1,05
2007	0,57	0,59	0,87	1,15	1,05	0,74	0,47	0,77	1,05	1,10
2008	0,63	0,56	0,90	1,14	1,06	0,80	0,48	0,88	1,08	1,15
2009	0,62	0,56	0,94	1,11	1,07	0,85	0,51	0,76	1,00	1,18
2010	0,65	0,54	1,00	1,10	1,04	0,89	0,53	0,73	0,98	1,14
2011	0,64	0,54	1,07	1,09	1,12	1,01	0,58	0,67	1,01	1,05
2012	0,68	0,57	1,06	1,08	1,13	1,01	0,59	0,68	0,99	1,00
2013	0,70	0,58	1,07	1,07	1,09	1,01	0,63	0,73	0,98	1,02
2014	0,68	0,59	1,07	1,07	1,14	1,01	0,58	0,56	0,96	1,01
2015	0,64	0,55	0,97	1,02	1,11	1,00	0,57	0,43	0,94	0,95
2016	0,64	0,55	0,92	1,00	1,13	1,02	0,55	0,48	0,88	0,90
2017	0,65	0,53	0,94	1,00	1,16	0,99	0,59	0,54	0,80	0,90
2018	0,66	0,52	0,95	0,99	1,12	1,02	0,64	0,59	0,78	0,92
2019	0,67	0,53	0,97	0,97	1,09	1,02	0,65	0,63	0,76	0,92
2020	0,67	0,53	0,96	0,96	1,08	1,02	0,63	0,62	0,73	0,95
2021	0,66	0,53	0,94	0,92	1,07	1,03	0,66	0,66	0,75	1,05

Джерело: розраховано авторами на основі [13].

Індикатор достатності споживання впродовж 1990-2021 років рідко досягав норми, що вказує на хронічне недоспоживання й ризику незбалансованого харчування. Найбільший дефіцит спостерігався щодо молочних продуктах, які впали з 0,98 до 0,52–0,66, загрожуючи дефіцитом кальцію та білка. На противагу цьому, хліб та картопля постійно

перевищували норму (1,06–1,40 та 1,06–1,15 відповідно), що відображало «бюджетну модель» харчування, коли дешеві продукти заміщували дорожчі. Риба залишалася критично низькою – 0,44–0,78 (вдвічі-втричі нижче норми), створюючи дефіцит білка та поліненасичених жирних кислот. Овочі коливалися близько норми після 2005 року, а фрукти

були критично низькими (0,29–0,66), вказуючи на вітамінний дефіцит. М'ясо поступово відновлювалося з 0,39–0,49 у 1990-х до 0,64–0,70 після 2006 року, але залишалося нижче норми. Цукор та яйця перебували близько норми – 0,72–0,95 та 0,9–1,27 відповідно.

Оцінювання майбутньої динаміки індикатора достатності споживання основних продуктів харчування здійснювалося нами з використанням методології сценарного моделювання з лінійною екстраполяцією трендів 2015–2021 років, аналогічної до підходу, застосованого під час прогнозування калорійності середньодобового раціону. Для оцінки воєнного шоку припускалося разове падіння споживання у 2022 році на 5–10%, найбільш вразливими виявилися категорії з високим імпортним компонентом та цінової еластичності (риба, фрукти, м'ясо, молоко), тоді як картопля, овочі й хлібні продукти демонстрували відносну стійкість.

За прогнозами, м'ясо впаде на $\approx 8\%$ з відновленням до 0,66–0,68 до 2025 року, молоко зазнає найглибшого спаду до 0,47–0,48 з повільним зростанням до 0,52, яйця швидко повернуться до 0,95–0,98, хлібні продукти продовжать знижуватися, картопля та овочі залишатимуться стабільними близько 1,10 та 1,00, фрукти впадуть до 0,55–0,57 з поверненням до 0,60, риба як найвразливіший сегмент упаде до 0,50 з частковим відновленням до 0,60, а цукор та олія залишатимуть стабільними на рівні 0,70–1,00.

Загалом отримана картина свідчить про те, що попри адаптацію ринку та споживачів, у 2025 році достатність споживання більшості продуктів не повертається до раціональних норм, а для окремих груп (молоко, риба, фрукти) зберігається суттєве відставання. Це вказує на поглиблення структурних трансформацій продовольчого споживання та необхідність цілеспрямованої політики підтримки найбільш вразливих сегментів продовольчої системи.

Отже, українська структура харчування не відповідає принципам збалансованості. Наявна тенденція надлишкового споживання вуглеводних

продуктів (хліб, картопля) при дефіциті білкових та мінеральних джерел (молоко, риба, фрукти, овочі). У довгостроковій перспективі така структура харчування може негативно впливати на якість життя, здоров'я населення та рівень продовольчої безпеки країни.

Наступним ключовим індикатором продовольчої безпеки є *достатність запасів зерна у державних ресурсах*, що відображає спроможність держави забезпечити населення основними харчовими продуктами у разі кризових ситуацій. Основним чинником, що впливає на рівень достатності запасів зерна, є обсяги виробництва зернових культур. Водночас важливу роль відіграє і рівень споживання хліба та хлібопродуктів, який визначається насамперед економічними факторами, що впливають на купівельну спроможність населення та доступність продуктів харчування [14].

Крім внутрішніх економічних і природних чинників, на стан зернових резервів суттєво впливають зовнішні обставини. Зокрема, повномасштабна війна призвела не лише до скорочення обсягів виробництва зерна, але й до руйнування сільськогосподарських підприємств та складських потужностей, створюючи ризики зменшення достатності державних запасів зерна [15].

Оцінити прогнозовані обсяги державних продовольчих запасів зерна на 2022–2025 роки є неможливо через відсутність необхідної статистичної інформації. Наразі актуальні дані щодо фактичних обсягів зернових резервів, а також дані про внутрішнє споживання хліба та хлібопродуктів у відкритому доступі відсутні, що унеможливило будь-які достовірні розрахунки рівня достатності запасів.

Для узагальнення тенденцій у забезпеченні продовольчої безпеки доцільно розглянути динаміку обсягів зернових резервів, споживання хліба та хлібних виробів, а також показник достатності запасів зерна за даними Державної служби статистики України (таблиця 3).

Таблиця 3. Обсяг державних продовольчих запасів зерна

Рік	Обсяги продовольчого зерна в резерві, тис т	Середньорічне внутрішнє споживання хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно, тис т	Індикатор достатності запасів зерна, %
2009	1536	6860	22
2010	1105	6808	16
2011	1558	6730	23
2012	1680	6653	25
2013	1500	6578	23
2014	1245	6224	20
2015	1179	5897	20
2016	1349	5745	23
2017	1422	5655	25
2018	1630	5610	29
2019	1567	5470	29
2020	1426	5379	27
2021	1533	5117	29

Джерело: розраховано авторами на основі [13].

Усі представлені в таблиці роки відповідають нормативу, оскільки показник достатності не опускався нижче 16%, лише у 2010 році спостерігається граничне відхилення (16%), що можна оцінити як ризиковий рівень, близький до мінімально допустимого.

У більшості років (2011-2021) значення індикатора перевищує норматив на 3–21 відсотковий пункт, що свідчить про формальну відповідність критерію продовольчої безпеки за цим показником. Період 2014-2016 років характеризується зниженням запасів (20–23%), що, ймовірно, пов'язано з економічною кризою, анексією Криму та початком бойових дій на сході України. Починаючи з 2018 року індикатор зростає в середньому до 29%, що демонструє позитивну тенденцію накопичення резервів, ймовірно, внаслідок сприятливих врожаїв та стабілізації ринку зерна.

Однак, за повідомленнями з відкритих джерел, запаси зерна в Державному резерві України залишаються на низькому рівні протягом останніх років і заповнені прогірклим старим урожаєм 2018-2019 років, що обумовлено хронічним недофінансуванням програм поповнення продовольчих резервів. Показовим є факт, що у 2023 році Державне агентство резерву України реалізовувало зерно, термін зберігання якого спливає у 2008 році, відповідно до рішення уряду про

продаж непридатних запасів [16]. Це свідчить не лише про структурні проблеми у функціонуванні системи державного резервування, але й про необхідність реформування підходів до управління стратегічними продовольчими ресурсами в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Завершуючи аналіз індикатора достатності державних запасів зерна, варто підкреслити, що ефективне формування стратегічних резервів є лише однією зі складових комплексної продовольчої безпеки. Проте навіть за наявності достатніх обсягів продовольства, ключовим залишається питання реального доступу населення до харчових продуктів, який визначається передусім їх економічною доступністю. Тому наступним важливим елементом системи оцінки є частка витрат домогосподарств на харчування, що не повинна перевищувати 60% сукупних витрат. Цей показник дає змогу оцінити, наскільки продукти харчування є фінансово досяжними для різних груп населення та наскільки стійкою є продовольча ситуація в країні в контексті соціально-економічних умов.

Для детальної оцінки динаміки економічної доступності продовольства розглянемо статистичні дані, представлені у таблиці 4, що відображають структуру витрат домогосподарств на харчування протягом останніх років.

Таблиця 4. Економічна доступність продуктів харчування

Рік	Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн	Сукупні витрати на продукти харчування в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн	Частка витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат домогосподарств, %
2009	2415,13	1156,77	48
2010	2773,08	1328,95	48
2011	3124,69	1497,03	48
2012	3591,76	1802,01	50
2013	3813,96	1913,52	50
2014	4048,99	2097,44	52
2015	4951,99	2633,97	53
2016	5720,37	2852,69	50
2017	7139,41	3423,71	48
2018	8308,61	3962,53	48
2019	8900,83	3832,75	43
2020	8883,81	3932,90	44
2021	10558,22	4456,10	42

Джерело: розраховано авторами на основі [17].

Протягом 2009-2021 років економічна доступність продуктів харчування в Україні формально відповідала нормативу, оскільки частка витрат домогосподарств на харчування жодного разу не перевищила граничні 60% сукупних витрат. У 2009-2011 роках показник залишався стабільним на рівні 48%, після чого почав зростати, досягнувши піку у 2014-2015 роках (52–53%) через економічну

нестабільність, девальвацію гривні та падіння реальних доходів на початку воєнних дій. Після 2015 року ситуація стабілізувалася, і частка витрат знизилася до 48–50% у 2016-2018 роках, а у 2019-2021 роках досягла мінімуму в 42–43%, що може свідчити про покращення матеріального становища домогосподарств та зміну структури споживчих витрат на користь послуг і комунальних платежів.

Однак, за нашим прогнозом у 2022-2025 роках ситуація кардинально змінюється під впливом повномасштабної війни, різкого прискорення інфляції та девальвації гривні (зростання курсу долара з ≈ 28 грн у 2021 році до ≈ 42 грн у 2024 році). З огляду на це, прогноз економічної доступності продовольства базується на макроекономічних шоках, що суттєво зменшують реальні доходи населення. Частка витрат домогосподарств на харчування може піднятися до 55–58% у 2022 році, що є найвищим рівнем за останнє десятиліття. Подальша стабілізація сприяє поступовому зниженню показника, проте навіть у 2025 році він залишатиметься істотно вищим за довоєнний (48–51% проти 42% у 2021 році).

Загалом аналіз демонструє, що рівень економічної доступності продуктів харчування в Україні в докризовий період залишався відносно стабільним, хоча й відчутно реагував на економічні виклики. Незважаючи на коливання, домогосподарства не

перевищували критичного порогу у 60%, що дозволяє зробити висновок про задовільний рівень продовольчої доступності у розрізі цього індикатора. У середньостроковій перспективі економічна доступність продуктів харчування зберігатиме статус одного з найбільш вразливих компонентів продовольчої безпеки країни.

Водночас сама по собі частка витрат домогосподарств не дозволяє повною мірою оцінити соціально-економічну ситуацію, оскільки усереднені показники можуть приховувати суттєві відмінності між різними групами населення. Відтак наступним етапом комплексної оцінки продовольчої безпеки є аналіз диференціації вартості харчування за соціальними групами, який дає змогу визначити рівень нерівності у доступі до продовольства та оцінити, наскільки збалансованою є структура споживання серед найбідніших і найбагатших домогосподарств (таблиця 5).

Таблиця 5. Сукупні витрати домогосподарств на продукти харчування та безалкогольні напої

Рік	Середньомісячні витрати на харчування 20% домогосподарств із найменшими доходами	Середньомісячні витрати на харчування 20% домогосподарств із найбільшими доходами	Диференціація вартості харчування за соціальними групами, разів
2009	1023,31	1586,17	1,55
2010	1250,85	1841,15	1,47
2011	1211,33	2142,95	1,77
2012	1298,83	2172,03	1,67
2013	1347,85	2415,72	1,79
2014	1570,31	2504,50	1,59
2015	1984,84	3092,21	1,56
2016	1908,60	3354,69	1,76
2017	2338,83	4066,49	1,74
2018	2706,94	4997,33	1,85
2019	2873,16	5547,56	1,93
2020	3227,78	5575,71	1,73
2021	3810,63	6028,61	1,58

Джерело: розраховано авторами на основі [17].

Протягом 2009-2021 років співвідношення витрат на харчування між 20% найбідніших та 20% найбагатших домогосподарств не перевищувало нормативу 2,0, що формально свідчило про відсутність критичного розриву. Динаміка була хвилеподібною: у 2009-2010 роках диференціація залишалася помірною (1,47–1,55), зростала до 1,77–1,79 у 2011-2013 роках через погіршення економічної ситуації, знижувалася до 1,56–1,59 у 2014-2016 роках під час адаптації до кризи, а у 2017-2018 роках досягла максимуму 1,85 через нерівномірне відновлення економіки. У 2019-2021 роках показник зменшився до 1,58–1,93, але залишався вищим за початкові значення.

Після 2022 року в умовах війни, інфляції та девальвації диференціація за нашим прогнозом різко зростає: у 2022 році – до 1,70–1,78, у 2023-2024 роках – до близько 2,0, а за інерційним сценарієм до 2025 року може досягти 2,05–2,20, що стане максимальним значенням за весь період. Це зумовлено тим, що менш забезпечені групи переходять на дешевші продукти, тоді як заможні зберігають можливість купувати дорогі імпортовані товари. Хоча витрати зростають у всіх групах через інфляцію, витрати високодохідних домогосподарств збільшуються значно швидше, поглиблюючи соціально-економічну поляризацію та продовольчу вразливість найбідніших верств, що вказує на необхідність посилення соціальної підтримки.

В цілому результати аналізу демонструють наявність помірної, але стійкої соціальної нерівності у витратах на харчування між різними групами домогосподарств, яка хоча не перевищує нормативне значення. Водночас економічна доступність продуктів харчування визначається не лише рівнем витрат, але й спроможністю внутрішнього ринку забезпечити населення необхідними обсягами продовольства відповідно до раціональних норм споживання.

Відтак наступним кроком є оцінка *ємності внутрішнього ринку ключових продуктів*, що дозволяє визначити, наскільки виробничо-споживча система країни здатна забезпечити продовольчу самодостатність і задовольнити потреби населення без критичної залежності від зовнішніх поставок (таблиця 6).

Таблиця 6. Оцінка ємності внутрішнього ринку, тис. т

	М'ясо та м'ясні продукти	Молоко та молочні продукти	Яйця	Хлібні продукти	Картопля	Овочі та баштанні продовольчі культури	Плоди, ягоди та виноград	Риба та рибні продукти	Цукор	Олія
2009	2290,0	9780,1	722,0	5145,1	6125,8	6311,8	2100,7	696,9	1745,0	711,3
2010	2384,0	9469,8	767,0	5105,9	5913,8	6581,3	2203,2	667,0	1704,0	680,0
2011	2339,4	9363,0	818,0	5046,8	6368,3	7440,0	2405,0	614,3	1758,3	625,3
2012	2478,0	9797,1	810,0	4989,9	6393,9	7452,2	2432,3	620,1	1713,4	590,5
2013	2550,0	10050,0	813,0	4933,2	6160,6	7430,5	2560,1	662,5	1686,0	603,5
2014	2325,4	9581,1	771,0	4667,7	6061,3	7019,1	2248,6	479,4	1559,1	561,2
2015	2178,7	8995,0	694,0	4422,8	5891,5	6889,8	2178,9	367,2	1527,6	525,1
2016	2195,0	8995,0	659,0	4308,7	5966,3	6984,1	2118,7	410,2	1420,4	497,3
2017	2195,2	8495,9	670,0	4284,5	6090,5	6783,0	2241,5	460,0	1290,4	496,5
2018	2232,1	8354,8	671,0	4207,3	5893,1	6927,2	2444,6	497,1	1260,1	500,9
2019	2252,2	8427,9	683,0	4102,7	5705,2	6923,8	2469,0	523,9	1212,2	504,4
2020	2244,1	8430,3	670,0	4034,2	5593,1	6845,5	2356,9	517,4	1161,3	512,4
2021	2191,2	8337,3	650,0	3837,6	5480,2	6866,1	2440,4	547,7	1180,5	563,6

Джерело: розраховано авторами на основі [13; 17].

Протягом 2009-2021 років ємність внутрішнього ринку основних продуктів харчування демонструвала переважно стабільну динаміку з незначними коливаннями, а обсяги фактичного споживання залишалися співставними з раціональними нормами, що свідчило про відносну самодостатність ринку. Споживання м'яса зберігало стабільність (2290–2191 тис. т), тоді як молоко поступово скорочувалося з 9780 до 8337 тис. т через структурні зрушення та кризові явища у виробництві. Споживання яєць та хлібних продуктів знижувалося до 650 і 3837 тис. т відповідно, що узгоджується зі зміною харчових звичок. Натомість овочі демонстрували зростання з 6311,8 до 6866,1 тис. т завдяки підвищенню виробництва та попиту на різноманітний раціон, а риба коливалася на рівні 480–660 тис. т без наближення до норм. Цукор та олія залишалися стабільними з тенденцією до скорочення цукру та зростання олії відповідно до світових трендів.

За нашим прогнозом після 2022 року ємність ринку всіх основних груп продовольства різко знизилася через руйнування інфраструктури, окупацію аграрних територій та скорочення

виробництва у тваринництві, що призвело до істотного зведення ринку м'яса, молока, яєць та риби. Продукти рослинного походження зазнали помірного спаду, але картопля, овочі та плоди втратили до 15% ємності у 2022–2023 роках, а часткове відновлення у 2024–2025 роках не досягне рівня 2021 року. Ринок риби скоротився найбільше – до 25% через залежність від імпорту, логістичні обмеження та девальвацію гривні. Загалом у 2025 році ємність внутрішнього ринку залишатиметься на 5–20% нижчою за 2021 рік залежно від товарної групи, що свідчить про затяжний характер структурних змін та тривалий процес відновлення агропродовольчих ланцюгів в умовах воєнної економіки.

Повноцінна оцінка продовольчої безпеки потребує врахування не лише внутрішнього виробництва і споживання, але й ступеня залежності країни від імпортних поставок. Надмірна імпортозалежність може становити загрозу в умовах криз, порушення логістики або торговельних обмежень, особливо за критично важливими товарними групами. У зв'язку з цим, наступним етапом аналізу є оцінка *рівня*

продовольчої незалежності (імпортозалежності), який дає змогу визначити частку імпорту у структурі споживання та оцінити вразливість продовольчого ринку до зовнішніх ризиків [18].

Щоб визначити рівень продовольчої незалежності, необхідно насамперед проаналізувати обсяги імпорту основних груп продовольчих товарів. Динаміка та структура імпортованих поставок дозволяють встановити, наскільки критичною є роль імпорту у забезпеченні внутрішнього споживання, а також чи існують потенційні ризики у разі порушення зовнішньої торгівлі [10].

З цією метою проаналізуємо дані у таблиці 7, у якій відображено обсяги ввезення ключових продовольчих груп за досліджуваний період. Отримані дані стануть основою для подальших розрахунків показника імпортозалежності.

Динаміка імпорту основних груп продовольчих товарів у 2009–2021 роках демонструє суттєві коливання, зумовлені як зовнішньо-економічною кон'юнктурою, так і структурними змінами на внутрішньому ринку. Загалом імпортований товар відіграв різну роль у забезпеченні потреб населення залежно від конкретної товарної групи.

Таблиця 7. Імпорт продуктів харчування, тис. т

	М'ясо та м'ясні продукти	Молоко та молочні продукти	Яйця (тис. т)	Хлібні продукти	Картопля	Овочі та баштанні продовольчі культури	Плоди, ягоди та виноград	Риба та рибні продукти	Цукор	Олія
2009	439	455	7	136	15	232	1139	-	92	316
2010	378	273	7	175	30	311	1130	425	90	319
2011	244	257	3	273	41	285	1163	-	48	249
2012	423	410	4	228	23	213	1171	-	10	231
2013	332	548	5	242	23	237	1172	-	11	296
2014	201	357	7	263	40	225	856	-	7	223
2015	158	78	11	190	17	95	588	237	4	160
2016	182	105	5	240	27	136	732	-	5	219
2017	233	132	7	255	24	129	819	338	7	239
2018	283	180	4	280	28	188	878	394	3	259
2019	261	337	5	291	278	313	1052	417	4	250
2020	230	691	4	352	325	292	1150	424	4	245
2021	260	781	4	377	252	343	1183	461	168	289

Джерело: розраховано авторами на основі [13].

Імпорт м'яса демонстрував значну варіативність від максимуму 439 тис. т у 2009 році до різкого скорочення до 158 тис. т у 2015 році з подальшим поступовим відновленням, хоча й не до початкового рівня. Імпорт молока зріс з низьких 78–132 тис. т у 2015–2017 роках до піку 781 тис. т у 2021 році, що вказує на погіршення стану вітчизняного виробництва та зниження самодостатності. Імпорт яєць залишався мінімальним (3–7 тис. т), а хлібопродуктів коливався від 136 до 377 тис. т, досягнувши максимуму у 2021 році через зростаючий попит або нестачу переробних потужностей. Імпорт картоплі різко зріс у 2019–2020 роках до 278–325 тис. т через кризу внутрішнього ринку та неврожай, овочів коливався від 213 до 343 тис. т через сезонні дефіцити, а фрукти залишалися традиційно імпортозалежними (856–1183 тис. т). Імпорт риби зберігався стабільно високим (237–461 тис. т) через відсутність потужної власної галузі, цукру різко скоротився до 3–7 тис. т у 2016–2019 роках через самодостатність з аномальним зростанням до 168 тис.

т у 2021 році, а олії залишався невеликим (160–316 тис. т), оскільки Україна є експортером.

Після початку війни у 2022–2023 роках імпортованої більшості продуктів істотно скоротилися через руйнування логістики, блокування портів, зростання транспортних витрат та девальвацію гривні: за нашими прогнозами м'ясо, овочі, риба та картопля знизилися на 25–45%, молочна продукція – на 15–30%, залишаючись високоімпортозалежною. Найвразливішою стала риба з 80–90% імпортозалежністю, яка скоротилася майже до третини довоєнного рівня, тоді як імпортованих фруктів залишилося на високому рівні – понад 800 тис. т через неможливість задоволення попиту внутрішнім виробництвом. У 2024–2025 роках прогнозується поступове, але обмежене відновлення імпорту через часткову стабілізацію логістики та диверсифікацію маршрутів, проте за всіма групами, окрім фруктів, імпортований товар у 2025 році залишатиметься нижчим за 2021 рік.

Після визначення фактичних обсягів імпорту наступним кроком є встановлення його частки у структурі внутрішнього споживання. Це дає змогу оцінити ступінь залежності країни від зовнішніх джерел постачання за кожною групою продовольства

та визначити, чи відповідає цей рівень нормативним вимогам [19]. Результати наведені у таблиці 8 дозволяють зробити узагальнюючі висновки про продовольчу незалежність України у досліджуваній період.

Таблиця 8. Розрахунок імпортозалежності за групами продовольства

	М'ясо та м'ясні продукти	Молоко та молочні продукти	Яйця (тис.т)	Хлібні продукти	Картопля	Овочі та баштанні продовольчі культури	Плоди, ягоди та виноград	Риба та рибні продукти	Цукор	Олія
2009	19,2	4,7	0,97	2,6	0,2	3,7	54,2	-	5,3	44,4
2010	15,9	2,9	0,91	3,4	0,5	4,7	51,3	63,7	5,3	46,9
2011	10,4	2,7	0,37	5,4	0,6	3,8	48,4	-	2,7	39,8
2012	17,1	4,2	0,49	4,6	0,4	2,9	48,1	-	0,6	39,1
2013	13,0	5,5	0,62	4,9	0,4	3,2	45,8	-	0,7	49,0
2014	8,6	3,7	0,91	5,6	0,7	3,2	38,1	-	0,4	39,7
2015	7,3	0,9	1,59	4,3	0,3	1,4	27,0	64,5	0,3	30,5
2016	8,3	1,2	0,76	5,6	0,5	1,9	34,5	-	0,4	44,0
2017	10,6	1,6	1,04	6,0	0,4	1,9	36,5	73,5	0,5	48,1
2018	12,7	2,2	0,60	6,7	0,5	2,7	35,9	79,3	0,2	51,7
2019	11,6	4,0	0,73	7,1	4,9	4,5	42,6	79,6	0,3	49,6
2020	10,2	8,2	0,60	8,7	5,8	4,3	48,8	81,9	0,3	47,8
2021	11,9	9,4	0,62	9,8	4,6	5,0	48,5	84,2	14,2	51,3

Джерело: розраховано авторами на основі [13].

Імпортозалежність м'яса залишалася в межах нормативу, коливаючись від 7,3% у 2015 році до 19,2% у 2009 році, що вказує на помірну залежність та здатність галузі забезпечувати внутрішні потреби. Ситуація з молоком погіршилася після 2018 року: з низьких 0,9–1,6% у 2015–2017 роках показник зріс до 8,2–9,4% у 2020–2021 роках, що хоча й нижче нормативних 20% та свідчить про структурні проблеми у галузі. Яйця демонстрували повну самодостатність з показником не вище 1,6%, а хлібопродукти поступово зростали від 2,6% до 9,8%, залишаючись нижче 30%. Картопля до 2018 року майже не мала імпортозалежності, частка якої різко зросла до 4,9–5,8% у 2019–2020 роках через неврожаї, дещо покращившись до 4,6% у 2021 році. Овочі залишалися відносно самодостатніми (1,4–5,0%), тоді як фрукти стабільно перевищували норматив 30%, коливаючись від 27% до 54% через кліматичні умови та недостатню представленість фруктових культур.

Риба залишалася найбільш критичною групою з імпортозалежністю 63–84%, суттєво перевищуючи норматив 20%. Цукор демонстрував стабільну самодостатність на рівні 0,4–5,3% до 2014 року, але раптово зріс до 14,2% у 2021 році через коливання урожайності або кон'юнктури. Рослинна олія перевищувала норматив 30%, коливаючись у межах 30–51%, оскільки імпорту стосувався інших видів олій, хоча Україна є експортером соняшникової.

Загалом більшість базових продуктів (м'ясо, молоко, яйця, овочі, картопля, хліб) залишалися в межах нормативів, що свідчить про стійкість внутрішнього виробництва, проте зростання імпортозалежності у молочній галузі формує ризики. Хронічно високий рівень імпортозалежності демонстрували риба (понад 60%), фрукти (вище 30%) та олія, що робить ці групи найбільш уразливими до зовнішніх шоків, логістичних порушень та коливань світових цін.

Після початку повномасштабної війни імпортозалежність продовольчого ринку за прогнозом зазнала значних змін: у 2022–2023 роках для більшості товарних груп частка імпорту знизилася через логістичні обмеження, різке подорожчання поставок, девальвацію гривні та зміщення попиту до базових продуктів, що унеможливило зростання імпорту навіть при скороченні внутрішнього виробництва. Найстійкішими залишилися високі рівні імпортозалежності для фруктів, риби (понад 55–60% навіть у найгірші роки) та частково молочних продуктів. У 2024–2025 роках очікується часткова стабілізація без повернення до довоєнних показників, оскільки виробництво все ще обмежене втратою земель, руйнуванням підприємств та зростанням витрат на енергоносії й логістику, тому прогнозується помірне зростання імпортозалежності в межах, що не

перевищують довоєнні піки, за винятком фруктів, де попит не має внутрішніх джерел покриття.

Результати оцінки імпортозалежності показують, що попри загальну продовольчу самодостатність за більшістю категорій, продовольча незалежність України має вибірковий характер: високий рівень імпортозалежності у певних секторах формує ризики при зовнішніх обмеженнях, тоді як стабільність внутрішнього виробництва за іншими групами забезпечує відносний баланс. Це підкреслює важливість державної підтримки вразливих сегментів агропродовольчого комплексу, диверсифікації імпортних потоків та формування стратегічних резервів для зміцнення продовольчої стійкості країни.

Висновки. Комплексний аналіз індикаторів продовольчої безпеки України у довгостроковій динаміці та в умовах багатовимірної кризи дозволяє дійти висновку, що національна продовольча система демонструє високий потенціал стійкості та водночас вразливість до структурних, економічних і безпекових шоків. Україна, маючи значний аграрний ресурсний потенціал, протягом тривалого часу забезпечувала відносну самодостатність у більшості базових видів продовольства. Однак сучасні виклики, спричинені війною, економічною турбулентністю, інфляційними сплесками, руйнуванням логістики та змінами у структурі доходів населення, суттєво загострили дисбаланси у системі продовольчого забезпечення.

Результати дослідження свідчать про наступне:

- 1) Стан продовольчої безпеки України є неоднорідним: частина індикаторів відповідає нормативам, але ключові індикатори харчової якості та збалансованості демонструють системні порушення.
- 2) Основні ризики зосереджені у соціально чутливих сферах: споживання білкових продуктів,

фруктів, овочів та риби значно нижче нормативів, що прямо впливає на стан здоров'я нації.

3) Війна суттєво загострила структурні диспропорції: руйнування інфраструктури, скорочення виробничих площ, блокування логістики та зниження доходів населення формують комплексну загрозу продовольчій стійкості.

4) Традиційно сильні позиції України – рослинництво та зерновий сектор – не компенсують вразливість інших сфер, особливо тих, що орієнтовані на внутрішній ринок або залежать від імпорту.

5) Система державного резервування потребує глибокої реформи: сучасні індикатори не відображають фактичного стану продовольчих запасів, а методологія їх оцінки потребує адаптації до умов війни.

6) Нерівність у доступі до продовольства зберігається та посилюється, особливо серед найбідніших домогосподарств, що потребує адресної соціальної підтримки та програм харчової допомоги.

7) Подальша політика продовольчої безпеки має ґрунтуватися на принципах стійкості, диверсифікації та адаптивності, включаючи розвиток локальних агропродовольчих систем, підтримку малих виробників, модернізацію логістики та зміцнення антикризових механізмів управління запасами.

Отже, продовольча безпека України в умовах війни та економічної нестабільності залишається одним із ключових елементів національної безпеки. Результати проведеного аналізу підтверджують необхідність системного підходу до моніторингу індикаторів, модернізації державної політики та формування комплексних стратегій, спрямованих на зміцнення продовольчої стійкості, захист населення та забезпечення довгострокової стабільності продовольчої системи країни.

4 Список використаних джерел

1. Шубравська О., Прокопенко К. Забезпечення продовольчої безпеки України: повоєнний контекст. *Економіка України*. 2022. Том 65, № 7. С. 21–42. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.07.021>
2. Артеменко Л., Мариненко Н., Крамар І., Гац Л. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2023. Вип. 1(28). С. 115–128. <https://doi.org/10.33108/sepd2023.01.115>
3. Ben Hassen T., El Bilali H. Impacts of the Russia-Ukraine War on Global Food Security: Towards More Sustainable and Resilient Food Systems. *Foods*. 2022. Vol. 11, № 15. <https://doi.org/10.3390/foods11152301>
4. Бородіна О. М., Прокопа І. В., Риковська О. В. Посилення ролі локальних агропродовольчих систем у подоланні наслідків використання продовольства як зброї в Україні. *Економіка АПК*. 2024. Том 31, № 1. С. 19–28. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202401019>
5. Pörtner L. M., Lambrecht N., Springmann M., Bodirsky B. L., Gaupp F., Freund F., ... & Gabrysch S. We need a food system transformation – In the face of the Russia-Ukraine war, now more than ever. *One Earth*. 2022. Vol. 5, № 5. pp. 470–472. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2022.04.004>
6. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни: аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан, Л. А. Жураковська]; за ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2023. 49 с. <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2023.04>
7. Русан В. М., Жураковська Л. А. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання: центр економічних і соціальних досліджень, відділ секторальної економіки НІСД, 2024. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosektor_15022024.pdf
8. Кваша С., Павленко О., Вакуленко В., Мороз М., Л. Сяovej Рацион громадян України як складник продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2024. Том 10, № 1. С. 228–259. <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.01.10>

9. Osendarp S., Verburg G., Bhutta Z., Black R. E., de Pee S., Fabrizio C., Ruel M. T. Act now before Ukraine war plunges millions into malnutrition. *Nature*. 2022. Vol. 604, № 7907. pp. 620–624. <https://doi.org/10.1038/d41586-022-01076-5>
10. Shebanina E., Kormyshkin Iu., Kliuchnyk A., Reshetilov G., Zhebko O. Management of sustainable land use projects in accordance with EU requirements. *Scientific Horizons*. 2024. Vol. 27, № 10. pp. 148–161. <https://doi.org/10.48077/scihor10.2024.148>
11. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 р. № 684-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D1%80#Text>
12. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2025 р. № 1140. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/99719937>
13. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. Статистичний збірник. Державна служба статистики України, 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_sporg_zb.htm
14. Залізничук В. П. Оцінка індикаторів продовольчої безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 128–133. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.2.128>
15. Шебаніна О., Жебко О. Ринок зернових: тенденції і потенціал його розвитку. *Облік і фінанси*. 2022. № 4(98). С. 121–130. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4\(98\)-121-130](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4(98)-121-130)
16. 3 Держрезерву продадуть зерно 15-річної давнини. AgroPortal, 8 листопада 2023. URL: <https://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/z-derzhrezervu-prodadut-zerno-15-richnoji-davnini>
17. Витрати і ресурси домогосподарств України. Статистичний збірник. Державна служба статистики України, 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_vrd_zb.htm
18. Lisk F., Šehović A. Rethinking global health governance in a changing world order for achieving sustainable development: The role and potential of the rising powers. *Fudan Journal of Humanities and Social Sciences*. 2022. № 13. pp. 45–65. <https://doi.org/10.1007/s40647-018-00250-2>
19. Bentley A. Broken bread – Avert the global wheat crisis caused by the invasion of Ukraine. *Nature*. 2022. Vol. 603, № 551. <https://doi.org/10.1038/d41586-022-00789-x>

4 References

1. Shubravska, O., & Prokopenko, K. (2022). Ensuring food security of Ukraine: Post-war context. *Economy of Ukraine*, 65(7), 21–42. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.07.021> [in Ukrainian]
2. Artemenko, L., Marynenko, N., Kramar, I., & Hats, L. (2023). Food security of Ukraine under the war aggression: current state and future perspectives. *Socio-Economic Problems and the State*, 28(1), 115–128. <https://doi.org/10.33108/sepd2023.01.115> [in Ukrainian]
3. Ben Hassen, T., & El Bilali, H. (2022). Impacts of the Russia-Ukraine war on global food security: towards more sustainable and resilient food systems?. *Foods*, 11(15), 2301. <https://doi.org/10.3390/foods11152301>
4. Borodina, O., Prokopa, I., & Rykovska, O. (2024). Strengthening the role of local agri-food systems in overcoming the consequences of using food as a weapon in Ukraine. *Ekonomika APK*, 31(1), 19–28. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202401019>
5. Pörtner, L. M., Lambrecht, N., Springmann, M., Bodirsky, B. L., Gaupp, F., Freund, F., ... & Gabrysch, S. (2022). We need a food system transformation – In the face of the Russia-Ukraine war, now more than ever. *One Earth*, 5(5), 470–472. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2022.04.004>
6. Sobkevych, O. V., Shevchenko, A. V., Rusan, V. M., & Zhurakovska, L. A. (2023). Priority measures to ensure the resilience of industry and the agricultural sector of Ukraine under full-scale war. National Institute for Strategic Studies. <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2023.04> [in Ukrainian]
7. Rusan, V. M., & Zhurakovska, L. A. (2024). The agricultural sector of Ukraine in 2023: Stability components, problems and prospective tasks. *National Institute for Strategic Studies*. Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosektor_15022024.pdf [in Ukrainian]
8. Kvasha, S., Pavlenko, O., Vakulenko, V., Moroz, M., & Liu, S. (2024). The diet of Ukrainian citizens as a component of food security under martial law. *Agricultural and Resource Economics*, 10(1), 228–259. <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.01.10> [in Ukrainian]
9. Osendarp, S., Verburg, G., Bhutta, Z., Black, R. E., de Pee, S., Fabrizio, C., ... & Ruel, M. T. (2022). Act now before Ukraine war plunges millions into malnutrition. *Nature*, 604(7907), 620–624. <https://doi.org/10.1038/d41586-022-01076-5>
10. Shebanina, E., Kormyshkin, Iu., Kliuchnyk, A., Reshetilov, G., & Zhebko, O. (2024). Management of sustainable land use projects in accordance with EU requirements. *Scientific Horizons*, 27(10), 148–161. <https://doi.org/10.48077/scihor10.2024.148>

11. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). On approval of the Food Security Strategy of Ukraine for the period until 2027 and approval of the operational plan of measures for its implementation. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian]
12. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025). Methodology for determining the main indicators of food security. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/99719937> [in Ukrainian]
13. State Statistics Service of Ukraine. (2022). Balances and consumption of main food products in Ukraine. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_spog_zb.htm [in Ukrainian]
14. Zaliznyuk, V. P. (2019). Assessment of food security indicators of Ukraine. *Investment: Practice and Experience*, 2, 128–133. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.2.128> [in Ukrainian]
15. Shebanina, O., & Zhebko, O. (2022). Grain Market: Trends and Potential of Its Development. *Oblik i finansi*, 4(98), 121–130. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4\(98\)-121-130](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4(98)-121-130) [in Ukrainian]
16. AgroPortal.ua. (2025). 15-year-old grain from the State Reserve will be sold. Retrieved from: <https://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/z-derzhrezervu-prodadut-zerno-15-richnoji-davnini> [in Ukrainian]
17. State Statistics Service of Ukraine. (2022). Household expenditures and resources of Ukraine. Retrieved from: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_vrd_zb.htm [in Ukrainian]
18. Lisk, F., & Šehović, A. B. (2020). Rethinking global health governance in a changing world order for achieving sustainable development: the role and potential of the ‘rising powers’. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 13(1), 45–65. <https://doi.org/10.1007/s40647-018-00250-2>
19. Bentley, A. (2022). Broken bread – Avert the global wheat crisis caused by the invasion of Ukraine. *Nature*, 603(7907). <https://doi.org/10.1038/d41586-022-00789-x>